

ritas contingens“ na str. 90 nn.). Text není bez zajímavosti ani pro historika logiky a dokonce ani pro filologa vzhledem ke Stanislavovým obsáhlým gramatickým exkursům. Avšak „ad presens“ — řečeno slovy Stanislavovy oblíbené formule „sufficit a remoto salutare difficultatem huius materie“.

Jana Nechutová

Otokar Březina: Skryté dějiny; Melantrich (edice České myšlení), Praha 1970, 111 stran.

Po více než čtyřiceti letech od Březinovy smrti dostáváme do rukou souborné vydání všech Březinových filosofických esejů. Se čtyřmi z nich jsme se mohli doposud setkat v Torse Skrytých dějin z vydání M. Hýska (Spisy Otokara Březiny II, Praha 1933) a s dalšími šesti v knize Eseje z pozůstalosti z vydání O. Fialy (Brno 1968). Některé Březinovy filosofické meditace byly uveřejňovány též časopisecky. Teprve vydání J. Ziky v melantrišské edici České myšlení dovoluje čtenáři, aby si ucelil obraz o tvorbě básníka a myslitele Otokara Březiny.

Skryté dějiny navazují na autorovo předchozí dílo Hudba pramenů. Tento vliv lze pozorovat zejména v prvních esejích knihy (Jediné dílo, Zrcadlení v hloubce, Smysl boje). Jsou to úvahy o umění, autorovo estetické vyznání.

V dalších esejích převažuje Březinův zájem filosofický. Autor se zamýšlí nad problémem života a smrti, hledá postavení Země v řádu kosmu, řeší problém bytí a smyslu lidského života. Usilování lidstva chápe v nejšířších souvislostech s veškerým děním a v souladu s vývojem lidské společnosti, o jehož progresivní tendenci je autor pevně přesvědčen. Lidstvo trpí svou nedokonalostí i mnohým proviněním proti humánním cílům, od nichž je doposud hodně vzdáleno. Avšak lidská snaha tyto cíle uskutečnit dává Březinovi silnou víru v jejich budoucí realizaci.

Ve svém vývoji se lidstvo neustále střetává s mnoha problémy. Mezi ně patří otázka života a smrti, již se autor zabývá zejména v esejí Dilo smrti. V lidské schopnosti jasně si uvědomit smrt, vidí Březina jedno z největších tajemství člověka, které ho staví nad všechno tvorstvo. Zároveň mu dává překlenout rozdíly rodu, jazyků, plemen a nadání; ty před společným tajemstvím smrti ustupují do pozadí. Z jasně viděné reality smrti vychází všechno lidské konání, které je pro Březinu v podstatě bojem s bolestí a smrtí. O lidské touze po nesmrtelnosti svědčí všechny tvůrčí akty člověka. Jakékoliv ničení lidského díla je proto velkým zločinem, stejně tak i válka, to „zhoubné rvaní květů z duchovního růstu země“. O národech podněcujících k válce se Březina vyjadřuje jako o národech úpadku, které mají za sebou své světlé místo v dějinách. Veškeré formy násilí, boj, vyhlazování jazyků, poroba, to všechno jsou průvodci smrti. Přijmeme-li krutost a sobectví za zákony života, jejich příznakem bude vždy jen stáří a blížící se smrt.

Březinovo nazírání na dějiny nachází výraz v titulní esejí Skryté dějiny. Historiografie nám dává poznat jen nepatrný zlomek historické skutečnosti. Existuje však ještě neznámé a nikde nezachycené dění, a to jak v nitrech jednotlivých lidí, tak v přírodě i lidské společnosti. A tyto „skryté dějiny“ souvisejí s dějinami kosmu a všeho bytí, s řádem světa vyššího, kde vládne svoboda a mír — mír, jehož význam, krása a velikost připadají autorovi slovem nepostižitelné.

Josef Zika zařazuje Skryté dějiny k vrcholům, jichž české (dodejme: idealistické) myšlení dosáhlo (v monografii Otokar Březina, Melantrich, Praha 1971). Ale bylo by myslím nesprávné hodnotit Březinovy eseje jako úvahy systematického filosofa (a jeho poezii pak vykládat jako výsledek a realizaci určitého souboru ideologických postojů). Tento názor kritizuje Jaroslav Janů (v úvodní stati k vydání „Nebezpečí sklizně“ O. Březiny, Praha 1968), který vidí skutečnou Březinovu myslitelskou sílu jako „vynikající kvalitu intelektuální účasti na jeho tvůrčí práci v dílně umělecké.“

Ivana Přikrylová

Essays in Honour of Professor Kewal Motwani; ed. A. C. Hallen a Rajeshwar Prasad, Towards Global Sociology, Agra 1970.

Professor *Kewal Motwani* (nar. 1899), jehož celoživotnímu dílu je sborník věnován, patří k významným a skutečně všestranným indickým myslitelům; je však především prvním indickým sociologem. Z jeho rozsáhlé tvorby jmenujeme alespoň spisy *Science and Indian National Reconstruction* (1942), *India: A Conflict of Cultures* (1946), *Sociology: A Comparative Outline* (1948). Všechny Motwaniho práce lze pokládat za příspěvky k řešení jediného náročného úkolu: na základě sociologické analýzy nalézt příčiny hluboké duchovní krize indické společnosti a pokusit se o její řešení.

Editori sborníku požádali o příspěvky sociology a filosofy z řady zemí. Jednotlivé studie rozdělili pak do pěti oddílů: *Tributes to Kewal Motwani, Reconstruction of Indian Social Thought, Dialogue Between East and West, Technology and Ideology, Emerging Conceptions of Global Sociology*. V třetím oddíle je zařazen i příspěvek J. L. Fischera: *An Invitation to a Dialogue East and West*.

Stat J. L. Fischera si klade za cíl přispět alespoň v obecné rovině k řešení zmíněného Motwanioho úkolu formulaci problému, jenž by se měl stát především předmětem společného zájmu východní (indické) a západní (evropské) filosofie a sociologie. Indický pohled na vlastní současný stav lze charakterizovat slovy Kewala Motwanioho jako krizi indické filosofie a duchovní kultury vůbec, způsobenou vlivem západní kultury, v níž je typický důraz na vědu a stroj.

J. L. Fischer se domnívá, že v tomto případě nejde o výhradně indickou záležitost. Konstatuje, že východní i západní svět mají společné to, že se ocitly v hluboké společenské krizi. Jestliže v Indii dochází k odcizení v důsledku rychle postupujícího rozkladu systému hodnot a společenských institucí, nalézá se společnost ve vysoce industrializovaných zemích Západu v situaci podobné, i když komplikovanější.

Podstatnou část svého příspěvku věnuje autor analýze indického i evropského myšlení a jeho vývoje, a to zhruba od počátku evropského středověku. Studium vývoje evropského myšlení nalézá odpověď na otázku odcizení ve vyspělé společnosti. Zdroje současného kritického stavu vidí ve filosofickém a přírodovědeckém myšlení 17. století, které vytvořilo umělou propast mezi člověkem a realitou. Mimolidská skutečnost byla redukována na měřitelné kvantitativy, zatímco kvalita byla pokládána za čistě subjektivní fenomén. Člověk ztotožňuje materiální svět s mechanismem, a protože je to člověk hrdý, svobodný, chce tento svět do všech důsledků ovládat. Ovládá tento mechanický svět za cenu přizpůsobení se mechanickému řádu; jedním z důsledků této skutečnosti je pak i pocit zmanipulovanosti a ztráty vlastní osobnosti.

Východisko z této krize v oblasti duchovní kultury vidí autor ve zrušení prvních filosofických předpokladů, které k ní vedly. Významným přínosem v tomto směru je nová fyzika (teorie relativity), jejíž filosofický základ je v představě světa jako řádu kvalit. Rodí se nová epocha lidské historie, epocha, kterou autor nazývá integrovanou. A ta se neobejde bez přínosu indického myšlení, které je tradičně syntetické a které klade důraz na duchovní zkušenost.

Břetislav Nekola

V. I. Garadža: *Protestantism*; Izd. polit. literatury, Moskva 1974, 194 stran.

V. I. Garadža se ve své knize zabývá historií protestantismu a zároveň se pokouší o kritickou analýzu současné protestantské ideologie. Kniha je rozdělena do čtyř oddílů; první tři sledují historický vývoj protestantismu, poslední oddíl je věnován ekumenickému hnutí, jeho formám i obsahu.

V I. oddíle V. I. Garadža píše o vzniku a základních rysech protestantismu. Popisuje nejdříve celkovou situaci v 16. století, potom se soustřeďuje na analýzu reformního hnutí, na teologické boje Viklefa, Husa, Luthera, Kalvína, Münzera, Zwingliho. Srovnává dvě linie, jimiž se ubírá nové buržoazní myšlení: cestu humanismu a renesance a cestu protestantské reformace. Pro protestantskou reformaci je charakteristická kritika římskokatolické církve a snaha o zformování nové náboženské koncepce, postavené na osobním vztahu člověka k bohu, nové pojetí víry, odmítání zprostředkujících článků, návrat k biblí, nové pojetí obřadu proměny chleba a vína v tělo a krev Ježíše Krista. S těmito obsahovými změnami souvisí i změna organizační struktury církve. V závěru tohoto oddílu autor expikuje teologické přeměny společensko-ekonomickou situací 16. století a dokazuje, že boj buržoazie proti feudalismu se v ideologické oblasti projevil zvláště v protestantské kritice katolického náboženství a církve.

II. oddíl je nadepsán Neoprotentismus, od liberální teologie k teologii krize. Autor se v něm zabývá nejdříve zakladatelem liberální teologie Schleiermacherem a pak představuje hlavní postavy tohoto teologického proudu: Troeltsche, Ritschla, Harnacka a Sabatiera. Upozorňuje na souvislost liberální teologie se „sociálním křesťanstvím“. Dokládá, že se za tímto „náboženským socialismem“ kryl typický buržoazní program; „královstvím božím“ se rozuměl reformovaný kapitalismus. V souvislosti se společenskými poměry 20. století dochází ke změnám uvnitř protestantské teologie. Přejod kapitalismu v imperialismus, fašismus, světové války, smrt milionů lidí — to vše působí na křesťanské myšlení teologicko-filosofické. V 20. letech, v období skepse, vzniká škola „nové ortodoxie“, „teologie krize“.